

“ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה”

הרב יוסף כרמל שליט"א

ראש הכולל

“ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה”

פתיחה

סופו הטרגי של הויכוח בין מיכל ודוד (שמו"ב ו, כג): “ולמיכל בת שאול לא היה ילד עד יום מותה”¹ - מחייב אותנו לנסות ולהבין מה הסתתר מאחורי הויכוח הנוקב בין דוד ומיכל.

באחד מרגעי השיא של מלכות דוד, ביום בו הפכה ירושלים להיות לא רק בירתו הפוליטית של עם ישראל, אלא גם בירתו הרוחנית², חושף הנביא בפנינו מערכת יחסים בעייתית, ורגשות שלילים עזים, השוררים בתוך ביתו של דוד פנימה. כך מתוארים הדברים בנביא (שמו"ב ו, טו-כג):

“ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ידוד בתרועה ובקול שופר: והיה ארון ידוד בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ידוד ותבז לו בלבה: ויבאו את ארון ידוד ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר נטה לו דוד ויעל דוד עלות לפני ידוד ושלמים: ויכל דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את העם בשם ידוד צבאות: ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וילך כל העם איש לביתו: וישב דוד לברך את ביתו ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים: ויאמר דוד אל מיכל לפני ידוד אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצות אתי נגיד על עם ידוד על ישראל ושחקתי לפני ידוד: ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה: ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה:”

רוממות הרוח המתוארת בפסוק הראשון³, מתחלפת מיד לאחריו, בשלשה רמזים המבטאים משבר עמוק:

- א. מיכל איננה משתתפת בחגיגה כמוכח מהשתקפותה בעד החלון, אף על פי שנשים השתתפו בה⁴.
- ב. הכתוב משתמש בביטוי השלילי “נשקפה בעד”⁵.
- ג. הכתוב משתמש בביטוי השלילי “ותבז”⁶.

¹ ביטוי זה, שמשמעותו, לפי הפשט, נתק ביחסים בין דוד ומיכל (עיין ברלב"ג), נדרש ומתפרש על ידי חז"ל בכמה דרכים שבהמשך נפרטם. בין כך ובין כך יש בפשט הדברים גם ביקורת ואולי גם רמז לעונש.

² שהרי העלאת הארון לירושלים היא הצעד המעשי הראשון בהכרזת ירושלים לדורי דורות כמרכז הרוחני האחד והיחיד של עם ישראל, מציאות רוחנית חדשה ואחת המהפכות של דוד, אם לא החשובה ביותר. צעד זה משמעותי ביותר גם מבחינת בנין המקדש (עיין ברד"ק).

כך גם ניתן להבין את הפסוק (שם, יד): “ודוד מכרכר בכל עז לפני ידוד ודוד חגור אפוד בד”, כמלך-כהן בונה מקדש, בכיוון דברי הרמב"ם (כלי המקדש פרק י הל' ג):

“...אפוד זה היו חוגרים אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להודיע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחשן ברוח הקדש.”

דלא כרש"י (שמו"ב ו, יד) ואכמ"ל.

³ השווה: תהילים מז, ו; ובהקבלה: עמוס ב, ב.

⁴ כפי שרמזו בפס' טו “בית ישראל” ועיין לקמן, וכמוכח בפס' יט “למאיש ועד אשה” ושוב מוכח בהשתתפותן של האמהות (פס' כ, כב).

⁵ המופיע בהקשרים שלילים בלבד. השווה:

“בעד החלון נשקפה ותיכב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו” (שופטים ה' כח).

“ויבוא יהוא יזרעאלה ואיזבל שמעה ותשם בפוך עיניה ותיטב את ראשה ותשקף בעד החלון” (מל"ב, ט, ל).

ועוד עיין ירמיהו ו, א. ועיין רש"י (בראשית יח, טז):

“וישקיפו על פני סדום - כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו טו), שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים”.

⁶ ביטוי זה מופיע אך ורק בשתי ההופעות הבאות בלשון זכר:

“ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה” (בראשית כה' לד).

“ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי” (אסתר ג, ו).

עיון בפרשיה מעלה שני קשיים:

א. על פי הפשט נראה שהויכוח בין מיכל לדוד הוא בדיני “מורא מלכות”, על פי הדרש, הויכוח הוא בהלכות צניעות⁷. בין כך ובין כך, צריך ביאור מדוע נזקק דוד להשוואה הפוגעת לבית שאול חמיו - “אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו”, קשה עוד יותר התוצאה הנוראית⁸: “ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה”⁹.

ב. חז”ל התלבטו מאוד במשמעות עונשה של מיכל¹⁰. במקרא יש קשר עקבי בין הולדת בן, או יכולת ההולדה, לבין שאלת המלכות וההנהגה¹¹, נשאלת השאלה האם עיקרון זה מומש גם כאן? מספר עובדות בולטות לעין המעיין בפרשיה:

א. נושא הזוגיות והמשפחה מודגש מאוד בפרשיה. הדבר בא לידי ביטוי בשתי צורות:

1. ישנה הדגשה כי חלוקת המתנות היא “למאיש ועד אשה”¹².

2. הביטוי “ביתו” בהחלט יכול להיחשב כמילה המנחה של הפרשיה, הוא מופיע שלש פעמים¹³, ככולם במשמעות של משפחה. מילה זו קושרת את הפרשיה שלנו עם הפרשיה הבאה¹⁴, שם ללא כל ספק המילה “בית” היא המילה המנחה.

ב. דוד מדגיש את העובדה שהוא איננו רואה עצמו כממשיכה של משפחת שאול, לכאורה זו עובדה מיותרת, בין אם הויכוח הוא על דיני מורא וכבוד מלכות, ובין אם הוא על עניני צניעות.

ג. ההשוואה ל“אמהות” מודגש גם בדברי מיכל וגם בדברי דוד.

פרידת מיכל מדוד והשלכותיה

מיכל, אשתו הראשונה של דוד, ראתה עצמה מאז נישואיה, כמי שראויה לשאת בתואר הנכבד “אמה של מלכות”. כלומר, היא, ורק היא, תשא בתואר הנכסף “אשת דוד”¹⁵. היא ורק היא, תזכה לבנות את ביתו של דוד, ובנה הוא שישא בתואר “יורש העצר”. למעמד זה זכאית מיכל בזכות ולא בחסד, שהרי:

א. בזכותה רשאי דוד לשאת את התואר “חתן המלך”¹⁶, מה שמעניק לו את האפשרות לזכות במלכות כיוורש¹⁷.

⁷ כמבואר במדרש (במדבר רבה (וילנא) פרשה ד ד”ה ופקדת אלעזר):

“... וכך אמרה לו מיכל של בית אבי היו צנועין כל כך ואת עומד ומגלה לבושך כאחד הריקים

כיון שגמרה דבריה אמר לה: וכי לפני מלך ב”ו שחקתי ולא לפני מלך מלכי המלכים שחקתי...”

⁸ ניתן לפרש את הפסוק כמתאר עונש משמיים או כתוצאה של פרישת דוד ממיכל.

⁹ חז”ל במדרש המובא לעיל (הערה 7), ניסו להסביר את הקשר בין החלפת שאול בדוד ובין ויכוח זה, אולם, אין בכך תשובה לפשוטו של מקרא. מה גם שבדבריהם אין הסבר לחומרת העונש, שהרי גם בטענת מיכל יש מן הצדק.

¹⁰ הגמרא (סנהדרין כא.) מעמתת את פסוקנו עם הזיהוי של מיכל עם עגלה (שמו”ב ג, ה). לדעת רב חסדא, ביום מותה היה לה ילד, ובוזה היא צועדת בעקבות “סבתה” - רחל. זו גם דעת המדרש (בראשית רבה (וילנא) פרשה פב ד”ה ויסעו מבית). זו גם דעת מדרשים נוספים (במדבר רבה (וילנא) פרשה ד ד”ה כ ופקדת אלעזר; מדרש שמואל (בבב) פרשה יא ד”ה [ג] וכלתו אשת, בשם ר’ יודה בר ר’ סימון).

בהמשך דברי הגמרא נדחים דברי רב חסדא, מכיון שבנה של עגלה, יתרעם, נולד בחברון, וביום מותה של מיכל משפחת דוד גרה בירושלים. עיין לקמן הצעתנו לתירוץ הקושיא.

מסקנת הסוגיא: “עד אותו מעשה - היה לה, מכאן ואילך - לא היה לה”. לפי דעה זו, יתרעם נולד אכן בחברון כמה שנים קודם למשבר.

¹¹ כדוגמת הדין בגמרא (סוטה יא.) בשאלת בניו של אבשלום, בדברי ירמיהו (ירמיהו כב, כח-ל) אודות גורלו של יהויכין, וממילא הכרעתו בשאלת יורשו הלגיטימי של יאשיהו. עיין עוד: סנהדרין כא. בעניין עונשו אמנון, ושם קא: בעניין נבט ואחיתופל.

¹² ביטוי זה הינו יחידאי במקרא.

¹³ בפסוק יט, במשמעות שכל העם חזר אל משפחותיו; בפסוק כ, ככינוי למשפחת דוד; ובפס’ כא, ככינוי למשפחת שאול.

¹⁴ שם העצם “בית” מופיע בפרק ז’ 14 פעמים. המילה “ביתו” מופיעה כבר בפסוק הראשון, וקושרת בין שתי הפרשיות. עיין לקמן בהסבר הקשר ובהערה 42 לקמן.

¹⁵ ואכן מיכל היא היחידה שכונתה בכינוי זה עיין שמו”ב ג, ה.

¹⁶ יש לציין, כי במידה מסוימת מיכל היא היוזמת את חתונתה עם דוד (שמו”א יח, כ), היא האשה היחידה שהנביא מציין שאהבה את בעלה ועובדה זו מצוינת פעמיים עיין גם שם כח.

“ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה”

ב. מיכל היא שהצילה את חיו של דוד, גם במחיר חרון אפו של אביה, שעלול היה לגרום לתוצאות חמורות ביותר¹⁸.
תוך כדי רדיפת דוד, נוקט שאול בפעולה חסרת תקדים בחריפותה כנגד דוד, שאול נותן “את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים”¹⁹.

חז”ל ניסו להסביר פעולה זו בשתי דרכים :

א. שאול, שביטל בעבר את קידושי מירב לדוד, בטענה שהמקדש במלוה אינה מקודשת, ביטל גם את נישואי מיכל לדוד, בטענה, כי גם המקדש במלוה ופרוטה - אינה מקודשת, מכיון ש”דעתיה אמלוה”²⁰. לשיטה זו פלטי לא נגע²¹ במיכל כל אותה תקופה, וממילא, מיכל יכלה לחזור לדוד כיון שלא נאסרה עליו.

ב. שאול נתן את מיכל לפלטי בטענה כי דוד חשוב כמת, מפני שהוא מורד במלכות. אמנם הדבר מנוגד להלכה²², על כן, נישואיהם היו בעבירה²³. מיכל חזרה אל דוד כיון שטעותו של שאול, מבחינתה, היא אונס, ו”אשת ישראל שנאנסה מותרת היא לבעלה”²⁴.

במאמר זה נבחר בדרך השניה, כיון שעל הדרך הראשונה ישנן קושיות חמורות ביותר :

א. כינויו של פלטי “אישה” של מיכל (שמו”ב ג, טז).

ב. בכיו של פלטי בזמן הפרידה ממיכל (שם).

ג. פקודת הפירוד שניתנה על ידי אבנר (שם יז).

ד. הקושיה החמורה מכולן: כיצד חזרה מיכל לדוד אחרי מגוריה עם פלטי במשך תקופה ארוכה בבית אחד? שהרי הודאת שניהם אינה מספקת כדי להתירה²⁵ !!

עם נתינתה של מיכל לפלטי בן ליש, הכרזתו של דוד כמת מקבלת משמעות של “כי לקח אותה האלהים”²⁶.

¹⁷ במקרה שאין בנים או במקרה שהבנים יוותרו על זכותם. יתכן שכך צריך להבין את בקשת דוד מאבנר להשיב את מיכל אליו (שמו”ב ג, יג). ואת הדרישה שדווקא איש בוש, יורשו של שאול, הוא זה שיחזיר את מיכל לדוד ובכך יחזיר את דוד למעמדו כיוורשו של שאול (שם יד) ועיין עוד לקמן.

¹⁸ עיין שמו”א יט, יז והשווה לשמו”א כ, ל-לג.

¹⁹ שמו”א כה, מד.

²⁰ סנהדרין יט: דעת רב פפא ודעה נוספת באותו כיוון, שגם קידושיה של מיכל היו רק במלוה, כיוון שלדעת שאול גם מאתים ערלות אינן שוות פרוטה. להלכה נפסק דלא כשאול ובית דינו, עיין שו”ע (אבה”ע סימן כח סע’ יד). עיין לעיל הערה 10 והערה 17.

²¹ בגמרא (סנהדרין יט):

”כתיב פלטי וכתוב פלטיאל אמר רבי יוחנן: פלטי שמו, ולמה נקרא שמו פלטיאל - שפלטו אל מן העבירה, מה עשה? נעץ חרב בינו לבינה, אמר: כל העוסק בדבר זה ידקך בחרב זה”.

ועיין עוד שם בניסיונה של הסוגיא להביא ראיות ורמזים מן הפסוקים ולדחוק בפסוקים הקשים. וכן במדרש (ילקוט שמעוני שמואל א רמז) “ואת עליית על כלנה זה פלטי בן ליש. וא”ר שמואל בר נחמני א”ר יונתן מאי דכתיב שקר החן והבל היופי, שקר החן זה יוסף. והבל היופי זה בועז. אשה יראת ה’ היא תתהלל זה פלטי בן ליש”

נראה שהמדרש מסתמך על כינויו של פלטי (שמו”ב ג, טז) “וילך אתה אישה”, ובכך מנסה לענות על אחת הקושיות החמורות ביותר על שיטה זו.

²² עיין הסבר מעיין זה בעניין דוד ואביגיל בשו”ת רדב”ז (חלק ז סימן כט ד”ה תשובה)

“ולעיקר השאלה היה אפשר לומר דסבירא ליה לדוד, דכיון שנגמר דינו דנבל להריגה מפני שמרד במלכות, הרי אשתו למלך כשאר נכסים. וכי היכי דשאר נכסים מחיים שרו למלך הוא הדין לאשתו, דגברא קטילא הוא. וטועה היה בזה, דבשלמא שאר נכסים מותרים מטעם הפקר, אבל איסור אשת איש אינו נפקע אלא בגט או במיתה. ואפשר, דהיה סובר כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעו רבנן לקידושין מיניה, וכן אמרו כל המורד במלכות ויגמר דינו למיתה יהיו קידושין למפרע מתנה, ודוד טועה היה לא מזיד ח”ו”.

לפי שיטה זו יתכן שנתנת מיכל לפלטי נעשתה כתגובה ללקיחת אביגיל על ידי דוד, ויש לעיין.

²³ זו דעת רבי יוסי בגמרא (סנהדרין יט): וכן מפורש בתוספתא (סוטה פרק יא הל’ יז). כך גם משמע שדעת הרשב”א (שו”ת חלק א סימן י) ע”ש.

²⁴ לשון הרשב”א בשו”ת חלק א סימן י.

²⁵ אמנם אם הכתוב היה מעיד על כך במפורש, לנו הלומדים, לא היה כל ספק בכך, וישנן עדויות לדורות מסוג זה בכתוב, עיין כדוגמא במדרש קהלת רבה (וילנא) פרשה י”ד א’). המדרשים מתלבטים בשאלה זו, ואחת ההצעות, על דרך הדרש, מופיעה במדרש (ויקרא רבה (מרגליות) פרשה כג ד”ה שלשה הן): “קרי ליה פלטי וקרי ליה פלטיאל, מי נסי פלטי ומי ייב פלטיאל, אלא אל מעיד עליו שלא נגע באשת דוד”.

השאלה הנשאלת היא, כיצד פסק בית הדין של אותו הדור על פי זה והרי “לא בשמים היא”. הרשב”א (בתשובה הנזכרת לעיל) מתחבט בכך, ומציע, שנביא העיד על כך. גם לרשב”א התירוץ אינו נראה, מפני שאין לכך רמז בכתובים, והוא מנוגד לכלל “לא בשמים היא”. לאור זאת הרשב”א מעדיף את הסבר שהובא בשמו בגוף דברינו.

²⁶ בראשית ה, כד

כך ניתן להסביר את סדר הפסוקים הבא (שמו"א כה, מב-מג):

“ותמהר ותקם אביגיל ותרַכב על החמור וחמש נערתי ההלכות לרגלה ותלך אחרי מלאכי דוד ותהי לו לאשה: ואת אחינעם לקח דוד מיזרעאל ותהיין גם שתיהן לו לנשים: וס ושאל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים:”

בתחילה מציין הכתוב כי דוד נשא את אביגיל, אשת נבל הכרמלי, לאשה. בהמשך מציין הכתוב כי דוד נשא לאשה את אחינעם היזרעאלית. ובפרשיה חדשה, המחוברת לקודמתה בוו החיבור, וסגנונה הוא עבר עברי (past perfect), מציין הכתוב, כי שאל כבר נתן את מיכל לפלטי. אם כך, נשיאתן של שתי הנשים החדשות על ידי דוד, משמעותה, התרסה כלפי שאל “אני עוד חי”. זאת ועוד, אני נושא שתי נשים כמנהגם של מלכים הנושאים נשים ופלגשים²⁷, ולא אשה אחת כמנהגם של הדיוטות. טענה זו מקבלת חיזוק ותמיכה מפרשנותו של הירושלמי (סנהדרין פרק ב הל' ג) למעשה דוד ונבל כמאבק על המלכות בכלל ועל ירושת מלכות שאל בפרט.

מיכל, חוזרת, כביכול, לביתה ומעמדה, אבל הדברים אינם פשוטים. המצב בביתו של דוד, לפחות מבחינתה, הופך להיות מסובך. לפחות שתי צרות²⁸, תרתי משמע, מחכות לה - אביגיל ואחינעם²⁹, ומסתבר שלא בכיליון עיניים.

ניתן להניח כי גם מערכת היחסים עם דוד עברה משבר קשה. כל פרידה ארוכה מחייבת שיקום, קל וחומר, פרידה טראומתית מעין זו. כשמוסיפים למשבר ההפרדה מאונס, גם את ההשפעה של מערכת היחסים שהתפתחה עם פלטי, המסקנה המתבקשת היא, שיש צורך במאמץ עילאי לשיקום המשפחה, שיפוץ הבית ושיקום הזוגיות...

בנין בית נאמן בישראל, בנין עדי עד, מחייב עבודה יום יומית והשקעה גם במצב רגיל, קל וחומר לאחר צרה מסוג זה. קל וחומר בן בנו של קל וחומר, במצב לא רצוי³⁰, כשהצרות שותפות מלאות בבית זה, ולהן ולבניהן שאיפות משלהם³¹.

בעיה מסוג זה לא תמיד פתירה כשמדובר בבית פרטי, והמצב קשה שבעתים, כאשר מדובר בבית מלכות. בחצר המלכות נוספות גם שאלת ה"גבירה"³², "אמה של מלכות", וממילא גם שאלת מעמד הבנים, וההכרעה בעניין יורש העצר.

המאבק על מקומה ומעמדה של מיכל איננו קל.

בין בית דוד לבית ה'

דוד שקיבל אור ירוק³³ לבניין "בית" ד' פותח בהכנות מעשיות שהראשונה שבהן היא העלאת הארון לירושלים. הארון, והכרובים שעליו, הם הסמל ל"זכו שכנה ביניהם"³⁴ במובן הלאומי³⁵. כנראה זו הסיבה, שהכתוב מדגיש כל כך את עניין הזוגיות, ומציין במפורש

²⁷ רמב"ם (מלכים פרק ד הל' ד) "וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים... אבל ההדיוט אסור בפילגש".

²⁸ ואולי אפילו חמש צרות (שמו"ב ג).

²⁹ ניתן להוסיף כי יתכן שחתונתו של דוד עם אחינעם, שהיתה מאוחרת לחתונתו עם אביגיל, יש בה גם בבחינת "שוט מרדות" כלפי הדרך בה השיגה אביגיל את נישואיה עם דוד. עיין בביקורתם הנוקבת של חז"ל (מגילה יד): ובעיקר במסקנת הדברים שם:

"כי הוות מיפטרט מיניה אמרה ליה והטיב ה' לאדני וזכרת את אמתך, אמר רב נחמן: היינו דאמרי אינשי: איתתא בהדי שותא פילכא. איכא דאמרי:

שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מיטייפי".

ביקורת זו הנה המשך ישיר לביקורת הכתוב, המכנה אותה באופן עקבי "אשת נבל" גם אחרי נישואיה לדוד. גם הירושלמי והילקוט שמעוני (שמואל א רמז קלד) דורשים את השמטת ה"י" משמה כרמו בכיוון זה:

"א"ר יצחק פסוק זה הזכיר פגם של אביגיל אביגל חסר יו"ד מפני שנתנה בו עיניה כשהיא אשת איש".

יתכן וזו גם הסיבה לכך שאמנון נולד קודם לכלאב, אף על פי שנישואי אמו קדמו.

³⁰ הלכתית, ריבוי נשים נאסר בחלק מקהילות ישראל בחרם קדמון, שחזק על ידי מה שמכונה חרם דרבנו גרשום, עיין ברמ"א אה"ע"ז סימן א סע"י ובנושאי הכלים שם. אמנם יש להדגיש כי במקורות החל מן התנ"ך ועד אחרוני האחרונים לא מצינו תוצאות חיוביות למציאות של לקיחת יותר מאשה אחת לאיש אחד. בכל ההופעות של התופעה, המציאות היא בדיעבד, או שתוצאותיה היו הרות אסון.

³¹ אמנון בנה של אחינעם נחשב כיוורש העצר, ואף נהג ככזה. שאיפותיה של אביגיל נרמזו לעיל בהערה 29, אבשלום בן מעכה ואדוניהו בן חגית ניסו גם לממש את שאיפותיהם ואכמ"ל.

³² שאלה שהוכרעה רק בסוף ימי דוד. עיין עוד מל"א יא, יט; שם טו, יג; מל"ב י, יג; ירמיהו יג, יח; ושם כט, ב. ועוד השווה ללשון הגמרא (סנהדרין צט:) וללשון הרמב"ן (בראשית כד, טו ד"ה אשר).

³³ ניתן להציע, כי תחילת פרק ז' קודמת לזיכוח בין דוד ומיכל, ואף קודמת לכל פרק ו. תוצאות הויכוח הן אשר גרמו לפי זה את דחיית המשך הבניין כמסביר לקמן. זה מסביר מדוע משתנה הכיוון לפתע ללא כל הסבר.

³⁴ סוטה יז.

“ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה”

כי בטקס השתתפו “למאיש ועד אשה”. ברגע זה, שאלת מעמדה של מיכל, ושאלת הקשר בינה לדוד, עולה על הפרק בכל חריפותה. השאלה מי היא הגבירה-האמא ומי הן השפחות – האמהות, אמורה להתברר³⁶.

מיכל, מסיבותיה שלה, מחליטה להישאר ב”בית”. מן החלון היא משקיפה על דוד וצורתיה המשתתפים בחגיגה. כאשר דוד חוזר לברך את “ביתו”³⁷, מיכל מוכיחה את דוד, כביכול על עניני צניעות, אבל זהו רק תירוץ, וצפונותיה נגלים בכיטום בהם היא מחליטה להשתמש, במודע או שלא במודע.

היא בוחרת להדגיש את הביטוי “אמהות”. מיכל רואה את עצמה, ורק את עצמה, כגבירה בביתו של דוד, האחרות הן רק “אמהות”. החלטתה של מיכל להישאר בבית, היא, למרבה האירוניה, מה שחיוק ברגע זה את מעמדן, ותגובתה של מיכל אינה מתמהמהת.

ההשוואה למנהגיו של שאול, מטרתה להזכיר לדוד, כי הוא זכה למעמדו מתוקף היותו חתן המלך, ממילא ברור, גם מעמדה של מיכל ומעמד שאר נשותיו, האמהות.

דוד משיב באותה מטבע ובצורה נחרצת: “לפני ד’ אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו”, רוצה לומר: “מעמדי איננו נובע מהקשר בינינו, וממילא מותר לי לבנות את ביתי עם ‘האמהות אשר אמרת עמם אכבדה’. אחת מנשותי האחרות תזכה ללדת את בני אשר ישב על כסאי”³⁸ וממילא היא זו שתזכה לכסא אם המלך³⁹.

התוצאה הישירה היא: “ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה”. תוצאה נוראה מבחינת מיכל, אבל לא פחות משמעותית מבחינת דוד. התנאי לבניין בית המקדש הוא היות הבונה מלך בן מלך. אילולי האירוע היה דוד, שכל חייו הוקדשו לבניין בית המקדש⁴⁰, בגדר מלך בן מלך – בנו של שאול. כעת, הוא איננו יכול לבנותו, שהרי הוא איננו מלך בן מלך, ורק בנו אשר יצא ממעיו אחריו⁴¹, הוא זה שיבנה בית לשם ד’⁴².

³⁵ ב”ב צט.

³⁶ השווה למתרחש בביתם של האבות, בעיקר אברהם ויעקב, וממילא, השפעת הדברים על היחס בין הבנים. עוד עיין בשאלת מעמד הגבירה בביתו של יאשיהו, והמאבק בין הנשים שם על מעמד בניהן, ואכמ”ל.

³⁷ אולי דווקא את מיכל, היחידה המכונה “אשת דוד” ו”אין ביתו אלא אשתו” עיין שבת קיח: בשם ר’ יוסי עיין לעיל הערה 15.

³⁸ והוא יהיה הראשון בתולדות עם ישראל שיזכה לתואר החיובי “אבימלך”, שמשמעותו, אבי היה מלך, ואני אהיה אביו של המלך הבא.

³⁹ עיין לעיל הערה 31.

⁴⁰ עיין כדוגמא תהילים קלב

⁴¹ עיין שמו”ב ז, יב.

⁴² עיקרון זה, שרק מלך בן מלך רשאי לבנות את בית המקדש, הוסבר באריכות במאמרי “מלכות בית דוד”, בפרק “ובית יבנה לך ד’”, בתוך “ספר חגיגה”, ספר הזיכרון לתלמידי ישיבת ניר קרית ארבע שנרצחו בחברון, בהוצאת הישיבה תשמ”ה. הטענה העיקרית היא שנתן, בדבר ד’, איננו מונע מדוד את בנין הבית בגלל בעיית הדמים הרבים, מה שאינו מוזכר כלל ברוב המקומות שהכתוב דן בהן בשאלה זו, ואינו מוזכר אף ברמז בשמו”ב ז. התשובה שפרק זה נותן, ובעקבותיו רוב המקורות בתנ”ך, היא שדוד הוא הראשון שהקב”ה יבנה לו בית מלכות, כלומר, שושלת מלכותית, מה שלא זכה לו אף מנהיג לפניו. רק לאחר שזה יקרה, ניתן יהיה לבנות לד’ בית. כך גם נקבע לדורות בנוסח ברכת המזון:

“רחם נא ד’ אלקינו על (1) ישראל עמך (2) ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך (3) ועל מלכות בית דוד משיחך (4) ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שםך עליו”.

